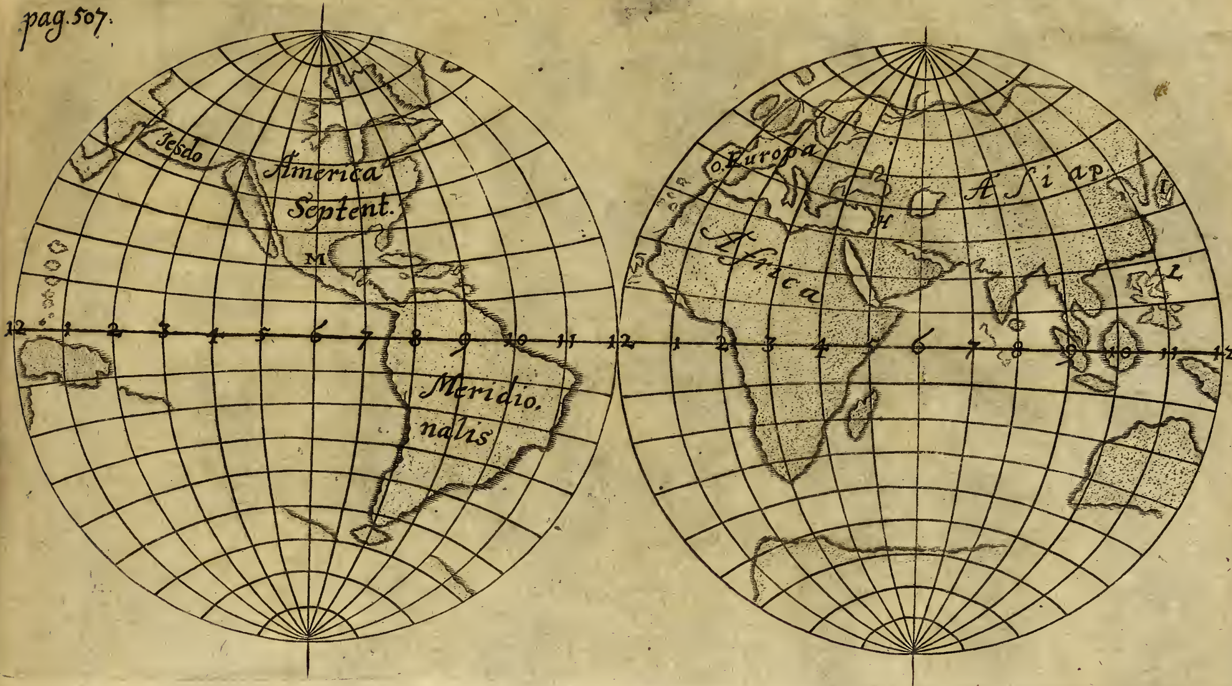
RPJCB

Jesdo
America
Septent.
M
Meridio.
nalis
Europa
Asia
Africa
H
L
12 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
12 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

7.

Q. D. B. V.

DISSERTATIO MATHEMATICA
DE
BASI
COMPVTI ECCLESIASTICI,

QVAM,

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. GVILIELMO HENRICO,

DVCE SAXONIAE, IVLIACI, CLIVIAE, MONTVM,
ANGARIAE ET WESTPHALIAE,
RELIQVA,

PRAESIDE

GEORGIO ALBERTO HAMBERGERO,

MATHEMATVM PROFESSORE PVBLICO
ET ALVMNORVM DVCALIVM
INSPECTORE,

Publico Doctorum examini

exponet

IOHANNES LAVRENTIVS HASSFVRTER,

BARVTHINVS,

Phil. & Theolog. Studioſus,

ad d. VI Maji cIↄ Iↄ cc V. 1705

JENAE, LITTERIS GOLLNERIANIS.

RPJCB

J. J.

DIU multumque Eccleſiam Chriſtianam afflixit controverſia de Paſchate rite celebrando. Equidem cum in ſacro novi fœderis codice nec ab optimo maximo Salvatore noſtro, nec ab Apoſtolis, quicquam de hoc Feſto legatur ſtatutum, fieri vix potuit, quin aliqua diſcrepantia circa tempus & ceremonias naſceretur, dum diverſæ Eccleſiæ, in locis diſſitisſimis, a diverſis Apoſtolis aut Epiſcopis, ſibi mutuo non ſubiectis, fundatæ, ejus celebrationem, conſiliis inter ſe non communicatis, pro ſuo quælibet arbitrio, citius ſerius, pio zelo decernerent. Tanto æquius itaque erat ut, humanæ ſortis memores, aliorum libertatem, ceu in pluribus aliis rebus, ita in hoc quoque negotio, ſalutem fidemque non attinenti, placido ferrent animo, quos infinitus Chriſti amor & miſericordia fratres eſſe voluit; accedente præſertim ſerio mandato divino, huc imprimis quadrante, *Galat. IV. 9. 10. Coloſſ. II. 16.* Et ſane quam diu aberat faſtus & dominandi libido, ejusmodi varietas amori fraterno non videbatur obſtare; cujus rei luculentum documentum præbuerunt Polycarpus Johannis Evangeliſtæ diſcipulus, & Anicetus Epiſcopus Romanus, qui inter ſe

 coram

coram de hac ipſa controverſia collocuti, in pace & mutuo amore diſceſſerunt, etſi neuter alteri ſuum morem Paſchalia ſacra peragendi perſuadere poterat, teſte *Irenæo* in *Epiſtola ad Victorem I. Papam* data, quam habet *Euſebius Hiſtor. Eccleſ. lib. V. cap. XXIV.* Vbi autem dominatus Papalis criſtas erigere cœpit, hæc ipſa materia aptisſima videbatur, cujus occaſione imperium in reliquos orbis Epiſcopos exerceret.

Huc autem redibat tota controverſia. Aſiatæ, teſte *Euſebio Hiſt. Eccl. lib. V. cap. XXII.* (*Athanaſius*, in *Epiſtola de Synodo Arimini & Seleuciæ*, ſpecialiter Syros, Cilicios & Meſopotamios nominat,) Paſcha quotannis celebrabant Luna XIV menſis Niſan, adeoque eodem die, quo apud Judæos *inter duas veſperas erat Paſcha Domini*, ut loquitur Scriptura S. *Levit.* XXIII. 5. h. e. in cujus veſpera, quæ initium ſequentis diei conſtituebat, mactabatur & comedebatur agnus Paſchalis; quos hinc Quartadecimanos, *τεσσαρεσκαιδεκατίτας*, vocabant. Allegabant autem conſuetudinis huius auctorem Johannem Evangeliſtam, Philippum, unum e ſeptem Diaconis, Polycarpum Johannis diſcipulum & martyrem, aliosque, qui hunc morem obſervarint. Ex adverſo maxima pars Eccleſiæ occidentalis, cum quibusdam aliis, ut evitarent communionem cum Judæis, ſacra Paſchalia peragebant die Dominica, prædictam Lunam XIV proxime inſequente, hocque inſtitutum acceptum referebant Petro & Paulo Apoſtolis. Montaniſtæ autem perſuaſi æquinoctium vernum cum XXIV Martii perpetuo connexum eſſe, decimo quarto abhinc die, quiscunque is intra ſeptimanam fuerit, ſolennia Paſchalia inſtituebant. Galli denique veteres, *quacunque die VIII. Kalendarum Aprilis fuiſſet, quando Chriſti reſurrectio fu-*

iſſe tradebatur, Paſcha ſemper celebrabant referente *Beda*, de *Ratione Tempor. cap. XLVII.* Quod *Epiphanius Hæreſ. L.* etiam de Cappadocibus narrat.

Cum itaque Victor I. imperante Septimio Severo, anno CXCIV ad dignitatem Papalem evectus, reliquas orbis Chriſtiani nationes in ſuam ſententiam adigere conaretur, non deerant ſpecioſa nomina. Quid gratius concordia? Quid æquius, quam ut uno ore, eodemque tempore, beneficia Salvatoris celebrent, qui eorum facti ſunt participes, ne, dum unus luget mortuum, alter exultet ob ejus reſurrectionem. Magna omnino eſt auctoritas Petri atque Pauli, qui Romani moris laudabantur ſtatores. Nec eſt de nihilo Chriſtianos celebrare πάσχα ἀναστάσιμον, non σταυρώσιμον, hanc in Paſcha Judæorum, illam autem incidiſſe in Dominicam proxime inſequentem; decere adeo ut in perpetuam rei memoriam annuatim eodem colatur die. Sed & fiſtula primum dulce canebat. Non ſolum enim Victor ipſemet Romæ Concilium coegit, ſed etiam, referente *Euſebio loc. cit.* blande cum aliis egit, & Theophilo Cæſarienſi, Narciſſo Hieroſolymitano, Palmæ Ponti, Bacchillo Corinthi, Irenæo Lugduni in Gallia plurimisque aliis Epiſcopis, auctor extitit, ut ſuo quilibet loco Synodum de hac cauſa inſtituerent, & hoc negotium accuratius expenderent; quaſi libertatem examinandi hanc controverſiam, & quid videatur ſtatuendi, ſingulis vellet integram; qui hinc etiam, re cum vicinis Epiſcopis & Presbyteris communicata, literis Synodalibus Victori ſignificarunt, quod in Feſto Paſchali cum Romanis conſenſerint.

Tot vero Eccleſiarum applauſu animoſior factus Victor, mox imperioſius cum reliquis Aſiæ Epiſcopis

egit, additis minis, ut in eandem ſententiam deſcenderent. Et cum Polycrates Epiſcopus Epheſinus, habita Synodo, in qua Epiſcopi magno numero confluebant, ſuo & Collegarum nomine ad Victorem ſcriberet, ſe nullis mandatis aut minis adigi poſſe, ut majorum ſuorum morem circa ſolennia Paſchalia deſererent, nec contemnendas adderet rationes, quæ ap. *Euſeb. l. cit. c. XXIII.* videri poſſunt: eo tandem impotentiæ proceſſit Victor, ut in medio perſecutionum truculentiſſimarum æſtu, quem ſub gentilibus Imperatoribus ſæpe ſuſtinere cogebatur Eccleſia Chriſtiana, non veritus ſit internum excitare bellum, & tot inſontes Eccleſias anathemati ſubjicere. Tametſi vero Irenæus Lugdunenſium Epiſcopus, qui cæteroquin in doctrina de Paſchate cum ipſo ſentiebat, hominem graviter objurgaret & in prolixa Epiſtola, quam exhibet *Euſebius loc. cit. c. XXIV* multa ponderoſa afferret argumenta, ob quæ Aſiatæ mitius tractandi, nec a communione Eccleſiæ excludendi ſint; non tamen impetrare potuit, ut fulmen ſemel emiſſum retraheret.

Ab eo igitur tempore ingens ſchiſma erat in Eccleſia, & animi in dies magis exacerbabantur; ut hinc Conſtantinus M. Eccleſiæ pacem redditurus, hanc alteram voluerit eſſe cauſſam, quæ in primo iſto œcumenico Concilio Nicææ coacto tractaretur. Quia vero ipſemet hactenus Romanorum erat ſecutus inſtitutum, ſua auctoritate id obtinuit, ut omnes Epiſcopi Nicææ congregati idem adprobarent. Ut vero etiam reliquos non ſolum Epiſcopos qui aberant, ſed imprimis Eccleſias & plebem, priſtinæ conſuetudinis tenaciſſimam, in eandem pertraheret ſententiam, *prout in ſe receperat*, prolixam ad eos Epiſtolam ſcripſit, in qua Concilii conſen-

ſenſum indicat, ſimulque monet, indecorum eſſe, ut alii jejuniis (quæ ad primum usque Paſchatis diem durabant) vacent, alii convivia agant; æquum contra, ut conſuetudinem Romæ, in Italia, Africa, Ægypto, Hiſpania, Gallia, Britannia, Lybia, univerſa Græcia, diœceſi Aſiatica, Pontica & Cilicia, adeoque majori parte orbis Chriſtiani, receptam, etiam reliquæ Eccleſiæ pauciores admittant; utque ad hoc tanto proniores ſint, Judæos, omnemque cum illis communionem, exoſos reddere conatur, quaſi opprobrium eſſet genti Chriſto deditæ, in re tanti momenti cœcos ſequi duces, hoſtes nominis Chriſtiani, illisque occaſionem præbere jactandi, quaſi ſine illorum diſciplinæ ſubſidio ne quidem ſacra noſtra legitimo tempore peragere queamus, cum tamen ipſimet adeo hallucinentur, ut nonnunquam bis in anno Paſcha recolant: ceu hæc & plura alia legi poſſunt in Epiſtola Conſtantini, quam habet *Euſebius in Vita Conſtant. libr. III. cap. XXVI. XXVII. XXIIX; Socrates libr. I. c. VI. Theodoretus lib. I. c. X Gelaſius Cyzicenus in Actis Concil. Nicæni c. XXXVII.*

Sic ergo tandem ex unanimi decreto Concilii Nicæni atque auctoritate Conſtantini M. ſtatutum, Paſcha poſt hæc ab Eccleſia Chriſtiana celebrandum eſſe Dominica, quæ ſequitur Lunam XIV Menſis Niſan. Qui mos cum hodienum ubivis gentium vigeat, a Paſchate autem reliqua Feſta Eccleſiæ mobilia, & ſeries Evangeliorum Dominicalium, adeoque cultus Dei publicus, maximam partem dependeat; lubet de iſto Decreto, velut BASI TOTIVS COMPVTI ECCLESIASTICI, & quo pacto illud executioni dari poſſit vel debeat, diſpicere paulo uberius.

Equidem optandum quam maxime, ut auguſtiſſi-

mi hujus conſeſſus geſta integra ad nos perveniſſent, ut de ejuſdem decreto in hac cauſa notitiam tanto pleniorem habere queamus. Sed nec in Canonibus Concilii Nicæni paſſim proſtantibus, nec in Commentario Actorum a Gelaſio Cyziceno conſcripto, nec in Athanaſii epiſtolica narratione de Concilio Nicæno, nec in Euſebii Hiſtoria Eccleſiaſtica, aut vita Conſtantini, ulla ejus rei extat mentio, cum tamen poſtremi duo Scriptores præcipuas fere in hoc Concilio, cui intererant, tenuerint partes. In Epiſtola Patrum Synodali quam nobis *Socrates Hiſt. Eccl. lib. I. cap. VI. Theodoretus Hiſt. Eccl. l. I. c. XI. & Gelaſius loc. cit. cap. XXXIV.* exhibent, hæc paucisſima continentur: Εὐαγγελιζόμεθα ὑμῖν περὶ τῆς συμφωνίας τοῦ ἁγιωτάτου πάσχα, ὅτι ὑμετέραις εὐχαῖς κατωρθώθη καὶ τοῦτο τὸ μέρος. ὥστε πάντας τοὺς ἐν τῇ ἑῴᾳ ἀδελφοὺς τοὺς μετά τῶν Ἰουδαίων τὸ πρότερον ποιοῦντας, συμφώνως Ῥωμαίοις καὶ ὑμῖν, καὶ πᾶσιν ἡμῖν τοῖς ἐξ ἀρχαίου μεθ' ὑμῶν φυλάσσουσι τὸ πάσχα, ἐκ τοῦ δεῦρο ἄγειν τὴν ἁγιοτάτην ἑορτὴν τοῦ πάσχα, i. e. *Lætum etiam nuncium vobis offerimus de conſenſu omnium in celebrando ſanctiſſimo Feſto Paſchatis, quod ea res etiam veſtris precibus rite conſtituta eſt. Ita ut omnes fratres in Oriente, qui antea Judæos imitari conſueverant, jam deinceps cum Romanis & vobis & omnibus nobis, qui eundem morem vobiſcum primis temporibus in eo recolendo tenuimus, ſanctisſimum Feſtum Paſchatis concordiſſime celebraturi ſint.* Neque in Conſtantini Epiſtola ſupra citata aliud quid continetur quam adhortatio, ut miſſos faciant Judæos, & omnes uno eodemque die cum Romanis Feſtum Paſchale peragant. Vt adeo videatur Concilium ſpecialem modum determinandi genuinum tempus non adeo curaſſe. Quin potius, cum hoc negotium, ut ſe-

ſequentia docebunt, requirat hominem in Aſtronomia haut leviter verſatum, tum temporis vero ſtudia mathematica in toto terrarum orbe nullibi magis florerent quam Alexandriæ in Ægypto, ſapientisſimo conſilio, referente S. *Cyrillo in Prologo*, & *Beda de Rat. Temp. cap. XLVI*, totam hanc curam demandarunt Epiſcopo Alexandrino, ut is quotannis calculo accurate inquireret tempus Paſchale, illudque mature præcipuis orbis Chriſtiani Archiepiſcopis per Epiſtolam indicaret, qui hoc porro reliquis ſibi ſubjectis ſacrorum antiſtitibus, & ſic univerſæ Eccleſiæ Chriſtianæ, in tempore ſignificarent. Vt adeo vel hoc nomine ſuſpecta & tantum non pugnantia ſint, quæ ſcriptores poſteri, propriæ, ut poſthæc apparebit, inſervientes cauſæ, *Dionyſius Exiguus* in *Epiſtola ad Petronium*, &, ejus veſtigia premens, Beda pasſim inculcant, ac univerſo pene mundo perſuaſerunt, quaſi ſcilicet Concilium Nicænum decreverit Æquinoctium vernum perpetuo cum XXI Martii connexum eſſe, *& ab VII Idus Martii, usque in die Nonarum Aprilium, natam Lunam, facere primi Menſis exordium; & a XII die Kal. Apr. usque in XIV Kalendas Majas Lunam XIV ſolertius inquirendam*. Neque enim his ſtantibus neceſſarius adeo aut utilis, posſibilisve accuratior calculus fuiſſet, ut ex ſequentibus conſtabit. Id tamen negari non poteſt in Synodo Cæſarienſi ad inſtinctum Victoris I Papæ a Theophilo ejus urbis Epiſcopo habito, narrante *ap. Euſebium Hiſtor. Eccleſ. lib. V. cap. XXII.* laudato Theophilo in Epiſtola Synodali, *conſtitutum, ut ab XI. Kal. Aprilis usque ad XII Kal. Maji Paſcha deberet obſervari, & nec antea nec poſtea cuicunque limites transgrediendi ſit facultas*.

Inte-

Interim per hactenus dicta illud ſaltem patet, fundamentum totius computi primarium eſſe diem, quo Paſcha Judæorum ex ordinatione divina eſt peragendum, quia Dominica illum proxime conſequens, juxta Romanorum traditionem, Paſchati Chriſtianorum ſacra eſſe debebat. Inſtitutio autem Paſchatis Judaici continetur *Exodi XII.* & repetitur Lev. XXIII itemque Numer. IX & XXVIII. ubi tamen, qua tempus, a Deo id unice ſtatutum, ut die XIV menſis primi, qui & frequenter dicitur Niſan, ſub veſperam, mactent & commedant agnum Paſchalem, & inſequentes ſeptem dies ſacras habeant. Ritus iſti circa agnum Paſchalem ex præſcipto divino obſervandi in Scriptura ordinarie Paſcha, diesque, in cujus veſpera adhibentur, Paſchalis, ſeptem vero illam veſperam immediate conſequentes, Azymorum dies audiunt, utut hodie, quia inter Judæos exules nefas habetur agnum Paſchalem alibi quam Hieroſolymis mactare, aut comedere, Azymorum dies, qui ſoli apud ipſos in uſu ſunt, Paſchatos nomine venire ſoleant.

Ante omnia igitur expendendum, quisnam ſit ille menſis primus ſive Niſan, a quo principio deducatur, & quænam Luna XIV dicatur. Conſtat autem inter omnes, & ex ipſo Moſe partim manifeſtum, Judæorum menſes fuiſſe Lunares, alternatim XXX & XXIX dierum, quorum XII annum communem, XIII annum embolimæum conſtituunt. Neque tamen hos ſuos menſes auſpicabantur ab ipſo Novilunio, ſed ab illa veſpera, (Judæos enim dies ſuos a veſpera incepiſſe, notius eſt quam ut dici debeat,) qua ante Solis occaſum ſe iterum conſpiciendam exhibebat: uti modum & ſolennitatem, qua olim Synedrium magnum in menſe inchoando

ando utebatur, qualesque teſtes de Luna primum viſa fuerint requiſiti, donec ſuum מקודש *Initiatus eſto*, proclamavit, fuſe deſcribit *R. Moſe Maimonides* in libro *de Initiatione Novilunii*, quem non ita pridem, ſub directione celeberrimi *Danzii* noſtri, latinitate donavit Cl. *Witterus*. Hodie equidem, poſtquam Judæi per totum terrarum orbem ſunt diſperſi, operoſisſima illa ratio menſem initiandi, prorſus impoſſibilis eſt, ideoque computum ad meridianum Hieroſolymitanum alligatum, in ſubſidium vocant, & hinc ab ipſo Novilunii die menſes inchoant, modo illud juxta ipſorum calculum accidat ante meridiem, perſuaſi enim ſunt Lunam intra ſex horas tantum luminis acquirere, ut videri queat circa veſperam: alioquin ſi illud cadit in tempus pomeridianum, initium menſis itidem in ſequentem conjiciunt diem.

Enimvero ſi non ab ipſo Novilunio, ſed a veſpera illius diei, quo Luna ante Solis occaſum novo lumine prædita conſpicitur, demum principium ſumit menſis, utique decimus quartus ejusdem dies, ſeu, ut vocant, Luna XIV, erit dies Plenilunii; ſaltem ordinarie, & plerumque; quoties ſcilicet hoc principium a momento Novilunii ultra XVIII horas diſtat; Eſt enim in vulgus notum Lunationem complecti dies XXIX. horas XII. min. 44. adeoque Plenilunium a Novilunio, motu medio, abeſſe d. XIV. h. XVIII. m. 22. Atque hæc omnino mens fuit Judæorum pariter & Computiſtarum antiquiſſimorum e Chriſtianis. Sic enim Ariſtobulus, unus e LXX Interpretibus, qui ad Ptolomæi Philadelphi nutum ſcripturam S. Vet. Teſt. in Græcam tranſtulerunt linguam, apud Anatolium, citante *Euſebio Hiſt. Eccleſ. Lib. VII. c. 26.* ait δοθείσης τὲ τῆς τῶν

διαβατη-

διαβατηρίων ἡμέρας τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ μηνὸς μεθ᾽ ἑσπέραν, ἐστήξεται μὲν σελήνη τὴν ἐναντίαν κατὰ διάμετρον τῷ ἡλίῳ στάσιν, ὥσπερ ἔξεστιν ἐν τοῖς πανσελήνοις ὁρᾶν, *cum Paſchatos feſtum XIV. die menſis poſt veſperam ſtatutum ſit, Luna tunc Soli diametraliter opponetur; ſicut in Pleniluniis videre eſt.* Et *Philo Judeus lib. de vita Moſis* τῷ δὴ μηνὶ τούτῳ inquit, περὶ τεσσαρεσκαιδεκάτην ἡμέραν, μέλλοντος τοῦ σεληνιακοῦ κύκλου γίνεσθαι πλησιφαοῦς, ἄγεται τὰ διαβατήρια δημοφανὴς ἑορτή, *hoc ipſo menſe circa XIV. diem, quando lunaris orbis ad plenilunium accedit; inſtituitur Paſchatos publica ſolennitas.* Inter Chriſtianos vero *Theophilus*, Epiſcopus Alexandrinus, adeoque Decreti Nicæni quoad Paſcha executor, in *Prologo ad Imperat Theodoſium de S Paſchate*, ſcribit ἐν δὲ τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου ἐπιτηρεῖσθαι τὸ Πάσχα συνέταξεν, οὐκ ἄλλου τούτο χάριν, ἢ ἵνα κατὰ μίμησιν τοῦ τῆς σελήνης φωτὸς πλήρη τὸν ἴδιον κύκλον ἐχούσης, τὸν μὲν τῆς διανοίας φωστῆρα ἡμεῖς τέλειον ἔχοντες, ἐν σκότῳ ἁμαρτίας μὴ διατρίβωμεν. *in XIV. autem die ipſius menſis obſervari Paſcha præcepit, non propter aliam cauſam niſi propter ſimilitudinem Lunæ, quæ tunc in fulgore plenum habet diſcum proprium, ut nos quoque perfectum ſplendorem fidei & ſenſus gerentes, a peccati tenebris ſegregemur.* Clarius adhuc *Cyrillus*, itidem Epiſcopus Alexandrinus, Theophili nomine de hoc negotio diſſerit in *Prologo*, quem una cum præcedente, in *Appendice operis de Doctrina Temporum*, publici juris fecit *Dion. Petavius. Ita*, ait, *XIV. Lunam vult videri in cælo Theophilus, ut pleno orbis circulo eodem momento oriatur quo occidit Sol, eademque nocte transacta Luna occidente Sol oriatur.* Ejusdem ſententiæ fuit quoque *Victorius.* Sic enim is in *Præfatione Paſchalis feſti* ad Papam Hilarium: *Si dies Sabbathi plenilunium eſſe contigerit & conſequenti Do-*

mini-

minico Luna XV reperiri, eadem hebdomade tranſmiſſa in alterum diem dominicum, id eſt Lunam XXII. transferri debere paſcha. Quibus in verbis omnino evidenter aſſerit quod Plenilunium immediate præcedat Lunam XV. adeoque conſiſtat in Luna XIV. Et paulo poſt de Theophyli cyclo agens addit: *Hoc regulariter cauteque cuſtodiens, ne ante XII. Kal. Aprilis Plenilunium, id eſt Luna XIV. huic definiendo ſacramento patiatur apponi.* Nec dubium *Bedam*, &, quem ubivis ſequitur, *Dionyſium Exiguum*, ejusdem opinionis fuiſſe, cum præſertim *de Rat. Temp. cap. 43.* probet, menſem non a Novilunio, ſed a luna primum viſa, inchoari; ut adeo non opus ſit in præſenti loco eorum adducere verba.

Satis itaque evictum puto Lunam XIV. non ſolum ex mente veterum Judæorum, ſed etiam Chriſtianorum, qui Concilio Nicæno erant proximi, quibusque interpretatio & executio Decreti Nicæni incubuit, eſſe ipſum Plenilunii diem, utut hoc lubens largiar, ipſos non magis quam Judæos efficere potuiſſe, ut Luna XIV. in ipſorum cyclis diem Plenilunii præciſe ſemper attingat, cum hoc naturæ rei repugnet, ceu inferius dicenda oſtendent. Ut adeo fruſtra ſint Pontificii, qui ex collatione calculi aſtronomici cum ipſis cyclis, ut cauſæ ſuæ vulneratæ patrocinium quærant, evincere conantur, ipſos ſibi non ſatis conſtare, aut aliud verbis proferre, aliud re ipſa præſtare.

Supereſt ut doceamus, quisnam ſit menſis primus ſeu Niſan, cum ejus rei ignorantia, vel potius theoriæ non ſatis accurata applicatio ad praxin, innumeras dederit lites. Vt vero paucis hoc exponamus, is pro primo, ſive menſe Niſan, habendus, cujus ini-

tium eſt æquinoctio verno proximum, ſive, quod idem, cujus Luna XIV. vel in ipſum æquinoctii idem cadit, vel illum proxime excipit. Quodſi vero Luna XIV. æquinoctium unico ſaltem die antevertit, tunc is menſis non primus ſequentis, ſed ultimus præcedentis anni cenſetur; quem in finem XII menſibus ordinariis prædicti anni, ubi opus, decimum tertium ſive embolimæum ſuperaddunt. Equidem *Maimonides loc. cit. cap.* IV. ſcribit tunc demum, juxta Judæorum morem, menſem præcedenti anno annumerari, ſi æquinoctium in ejus Luna XVI. aut ultra deprehenditur. Sed hic mos procul dubio originem duxit ex ignorantia genuinæ ſedis æquinoctii verni, ob quam eidem biduum dare maluerunt, ut, ſi æquinoctium per obſervationes aut calculum, in Lunam XVI conjiciatur, tanto certiores ſint, quod Lunam XIV. non anticipet, adeoque non ſine cauſa intercalatio inſtituatur; uti ex ſimili ratione voluerunt, ut, qui de initio menſis ſunt dubii, Neomenias feſtum per biduum celebrent, ut ſcilicet certi ſint ſe verum initium non prætervidiſſe.

Enimvero peperit hoc inſtitutum errorem ipſis a Conſtantino M. in Epiſtolis ſupra citatis, & a veteri Eccleſia, valde exprobatum, quod nempe hac ratione aliquando ante æquinoctium, & ſic in uno anno bis Paſcha peregerint, in ſequente autem illo caruerint prorſus. Quod enim Judæis alias non licuerit Paſcha celebrare alia Luna XIV, quam quæ vel in æquinoctium vernum cadit, vel illud proxime excipit, adeoque Sole in Arietis ſigno actu conſtituto, non ſolum ex Eccleſiæ Chriſtianæ antiquioris unanimi conſenſu, quæ, ceu dixi, tanquam extremæ dementiæ ſignum hoc cis objecit, quod nonnunquam contra propria principia

pia ante æquinoctium Paſcha agant; ſed etiam ex genuinæ antiquitatis ſcriptoribus Judaicis patet. Sic enim *Joſephus* ait *Antiq. Judaic. Lib. III. cap. X.* τῷ δὲ μηνὶ τῷ Ξανθικῷ, ὃς Νισὰν παρ' ἡμῖν καλεῖται καὶ τοῦ ἔτους ἐστὶν ἀρχὴ, τεσσαρεσκαιδεκάτῃ κατὰ Σελήνην, ἐν κριῷ τοῦ ἡλίου καθεστῶτος, τούτῳ γὰρ τῷ μηνὶ τῆς ὑπ' αἰγυπτίοις δουλείας ἠλευθερώθημεν, καὶ τὴν θυσίαν ἣν τότε ἐξιόντας αἰγύπτου θῦσαι προεῖπον ἡμᾶς, Πάσχα λεγομένην, δι' ἔτους ἑκάστου θύειν ἐνόμισε, i. e. *menſe autem Xanthico, qui noſtris Niſan vocatur, & annum exorditur, Luna quarta decima, Sole Arietem obtinente, quandoquidem hoc menſe a ſervitute Ægyptiaca liberati ſumus, ſacrificium quod tunc exeuntes feciſſe nos diximus, Paſcha nominatum, quotannis inſtaurare lege jubemur.* Pariter ſupra laudatus Ariſtobulus apud *Euſebium loc. cit.* dicit: ὡς εἴη ἐξ ἀνάγκης τῇ τῶν διαβατηρίων ἑορτῇ μὴ μόνον τὸν ἥλιον τὸ ἰσημερινὸν διαπορεύεσθαι τμῆμα, καὶ τὴν Σελήνην δὲ, *quod in feſto Paſchatos non ſolum Sol neceſſario debeat moveri in ſigno æquinoctiali, ſed etiam Luna.* Et quidem ἔσονται δὲ, ὁ μὲν, κατὰ τὸ ἐαρινὸν ἰσημερινὸν ὁ ἥλιος τμῆμα. ἡ δὲ, ἐξ ἀνάγκης κατὰ τὸ μετοπωρινὸν ἰσημερινὸν ἡ σελήνη, *Sol ſignum æquinoctiale vernum, Luna autem æquinoctiale autumnale, neceſſario occupabit.*

His ita demonſtratis, evidens eſt, Paſcha Chriſtianorum ex mente Concilii Nicæni rite celebrari Dominica, quæ ſequitur Plenilunium ab æquinoctio verno proximum. Quod etiam *Epiphanius Hæreſi LXX Audianorum*, his paucis complectitur: Ἐκ τριῶν γὰρ συνίστηκεν ὁ τοῦ Πάσχα σύνδεσμος, ἔκ τε τοῦ ἡλιακοῦ δρόμου, διὰ τὴν Κυριακὴν καὶ τὸν μῆνα, ἔκ τε τοῦ Σεληνιακοῦ δρόμου, διὰ τὸ κατὰ τὸν νόμον, ὅπως ἐν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης τυθῇ τό Πάσχα, ὡς εἶπεν ὁ νόμος. οὔτε οὖν δύναται ἀχθῆναι ἐὰν μὴ ὑπερβῇ Ἰσημέρια. *Tria enim ſunt præcipue quibus Paſchatis celebritas alligatur. Solis imprimis curſus propter*

ter Dominicam ac menſem. Tum Lunæ itidem curſus, idque propter legem, quæ decima quarta Luna imolari Paſcha præcipit: Itaque neque celebrari ante poteſt, quam Æquinoctium tranſiit. Quare Epiſcopi Alexandrini, cui hanc provinciam a concilio demandatam fuiſſe, ſupra audivimus, cura primum in eo conſiſtebat, ut annuatim tempus æquinoctii, & hoc proxime excipientis Plenilunii, accurate inquireret; neque enim ſemper in eadem conſiſtunt die aut hora. Enimvero accuratisſima, quæ quidem in humanas vires cadit, inquiſitio communi omnium conſenſu eſt, quæ fit calculo aſtronomico, h. e. juxta præſtantisſimorum cujusvis ævi Aſtronomorum Tabulas inſtituto; Atque regiæ huic viæ laudatos Epiſcopos primum inſtitiſſe, teſtis eſt *Beda l. c.* Utinam vero eandem calcaſſent diutius. Sed multa concurrerunt, quæ ipſos induxere, ut deflecterent ad diverticula, primo intuitu plana magis & minus ſpinoſa, at periculoſiora, in quibus tandem inſcii & inviti incidebant in præcipitia errorum & confuſionum, e quibus eccleſia Chriſtiana ad noſtram usque ætatem eluctari non potuit. Labor ipſe difficultate notabili non carebat, dubiumque videbatur, num poſthæc, creſcente in dies barbarie, etiam Alexandriæ reperiri queat vir, pietate & doctrina Chriſtiana eousque eminens, ut Epiſcopi munus tueri queat, & inſimul in matheſi ita exercitatus, ne qui univerſæ Eccleſiæ prælucere debebat, ipſemet alienis videat oculis. Sed & modus publicandi terminum Paſchalem admodum moleſtus erat. deſtituebantur enim arte typographica, cujus ſubſidio Paſcha, una cum ſerie feſtorum mobilium & ſacrorum publicorum, in tabellam, velut Calendarium quoddam, relatum, in

ſuffi-

ſufficienti copia typis exprimi, & in notitiam Eccleſiæ deferri potuiſſet; Scribæ vero in numeris facile committebant errorem, multarum litium matrem. Et tot centena, imo millena millia, exemplarium, quot pro univerſa Eccleſia Chriſtana, tum temporis nova in dies incrementa capiente, ſufficerent, nec tam cito ſcribi, nec, ob curſuum publicorum defectum, ad loca etiam remotisſima, tam cito pervenire poterant, ut, juxta morem apud plerosque receptum, in die Epiphaniorum ejusmodi directorium ſacrum publice in templo ſuſpendi fuiſſet posſibile, ſi vel maxime ſecundum *Canonem LXXVI Concilii Carthaginenſis*, ſub Arcadio & Honorio Imperatoribus habiti, annuatim X. Kalend. Septembris dies Paſchalis determinaretur. Neque tamen vel Calendaria proſtabant qualia hodie posſidemus, vel Ephemerides, e quibus ſibi proſpicere potuiſſent Paſtores rerum aſtronomicarum imperiti, & a gentium cultiorum conſortio longe ſegregati.

Accedebat denique, quod vel primo dicendum erat loco, quod non obſtante conſtitutione Nicæa, directionem hujus negotii Alexandrinis unice vindicante, primis ſtatim annis, privato ac temerario hominum novitati ſtudentium auſu, hinc inde cycli ſint in ſubſidium vocati. Cum enim jam aliquot ante Chriſtum natum ſeculis Eudoxus, Cleoſtratus, Harpalus, Meton, Calippus, Hipparchus, aliique in ea fuerint opinione, poſt annorum aliquot decurſum novilunia & plenilunia ad priſtinas redire ſedes, utut in numero annorum & dierum talis Periodi aut Cycli, ut vocant, Lunaris determinando inter ſe diſſentiant; & Judæi quoque, ut vult *Epiphanius Hereſi LI Alogor.* jam ſub imperio Syro-Macedonico cyclo LXXXIV anno-

annorum, h. e. ex Periodo Calippica & *ὀκταετηρίδε* compoſito, ad Paſcha, vel potius, ut puto, tempus Novilunii rite indagandum ſint uſi, ut ſcirent quando obſervatores novæ lucis ſint emittendi, (ad hoc enim ipſos olim calculo uſos, fatetur ſupra laudatus Maimonides;) factum etiam, ut ante Concilii Nicæni tempora, cum Eccleſia Chriſtiana in hac re genuino directorio prorſus deſtitueretur, Hyppolitus Martyr, Arabum Metropolitanus, ſub Alexandro Severo, circa annum Chriſti CCXX, ut narrat *Iſidorus Hiſpalenſis Lib. VI Origin. cap. XVII.* itemque Anatolius Epiſcopus Laodicææ, cujus ætatem *Vosſius de Scient. Mathem. cap. LXVII.* ad annum Chriſti CCXXXVIII refert, de ejusmodi cyclo, & hic quidem ſpecialiter *ἐννεαδεκαετηρίδε* Metonis, ad Terminorum ſive Pleniluniorum Paſchalium inveſtigationem, applicando, docte commentati ſint, teſte *Euſebio Hiſt. Eccleſ. Lib. VII. cap. XXVI.* Quin ipſe Euſebius, etſi concilio Nicæno interfuerit, ejusque adeo placita ſatis habuerit perſpecta, de cyclo Paſchali ſcripſit, imo *a Beda de Rat. Temp. c. XLII.* pro auctore cycli decemnovennalis, licet falſo, habetur. Cumque Judæi præ cæteris in hoc negotio ſapere crederentur; Latini, h. e. Jtali, Hiſpani, Galli, Britannique veteres, non ſunt veriti horum cyclum LXXXIV annorum amplecti, quem ideo poſtea cyclum Latinorum veterem dixerunt.

Cum itaque tot cyclis, in ipſis principiis diſſentientibus, animi Chriſtianorum, quorum alii hunc, alii alium, contra Nicæna ſtatuta, univerſum orbem Chriſtianum in hoc negotio unice deciſo Alexandrino ſubjicientia, ſequebantur, valde turbarentur & ſubinde in Paſchate peragendo nova oriretur diſcrepantia; Impe-

rator

rator Theodoſius M. de pace & tranquillitate Eccleſiæ ſollicitus, ad Theophilum Archiepiſcopum Alexandrinum ſcripſit, ut totum hoc negotium clare & perſpicue exponeret, & ſic majori confuſioni obviam iret. Hic ſatisfacturus petitioni optimi Principis, cum videret plurimorum animis tantam inſidere cupiditatem ſciendi futura, ſpeciatim tempus paſchale, ut cycli, quorum ope id jucundo compendio inveſtigari poſſe perſuaſisſimi erant, ex ipſorum manibus tolli nequeant, inſuper perpenderet difficultates ante allatas: ipſemet tandem cyclum CCCCXVIII annorum condidit, in quibus ſingulis annotatum tempus Paſchale. Nihilominus effectu ſperato caruit hic labor. Addit enim, qui hæc nobis narrat, *Cyrillus in Prologo* ſupra cit: *Quoniam jam illi diverſi cycli per totum orbem diſſeminati, etiam noſtrorum animos inconcuſſe posſederunt, iſte*, Theophili, *qui nuper eſt editus, vix ad paucos potuit pervenire*; ad quos autem pervenit, illum vix ſatis intellexere, quia, uti pergit, *nimia ſubtilitate pene omnes ſenſus excesſit.* Vnde ipſe Cyrillus novum & faciliorem cyclum confecit, vel potius prolixum Theophili cyclum, levi mutatione facta, & *unum tantum aſſem in quibusdam annis, propter rationes bisſexti, adjiciendo*, in breviorem XCV annorum, ab anno Chriſti CCCCXXXVII usque ad DXXXII extenſum, contraxit, eam ob cauſam, *Ne forte quadringentorum XVIII annorum infinita congeries, aut faſtidium cognoſcendi, aut pigritiam deſcribendi, quibusdam afferret.*

Enim vero ne hac quidem ratione concordia circa feſtum Paſchale inter Chriſtianos rediit. Vti enim ipſe Cyrillus in Theophili cyclo invenit quod ſua emendatione dignum judicabat, ita aliqui in utro-

que habebant quod carperent, potisſimum quod Luna XIV cadente in diem dominicam, cycli hi Paſcha conjicerent in Dominicam proxime ſequentem, contrariam ſententiam tenentibus iſtis, utut juxta Latinorum cyclum, id fieri debuerit, etiamſi Luna XIV exiſteret in die Saturni. Tametſi vero Theophilus æque ac Cyrillus cauſam hujus inſtituti reddiderat in Prologis ſupra citatis, parum tamen profecere. Quin potius eandem querelam recoxit Leo I, & per Martianum Imperatorem a *Proterio*, Alexandrinæ urbis antiſtite, denuo rationes hujus ſtatuti poſtulavit. Licet vero hic quoque cauſam Alexandrinorum argumentis ſufficientibus & exemplis, a tempore concilium Nicænum proxime inſecuto allatis, defendiſſet in peculiari *Epiſtola ad Leonem* data; quam exhibet *Petavius in Append. Oper. de Doctrina Temporum*; non tamen omnibus placebant cycli Alexandrini, nec finis erat turbarum a diſcrepantia cyclorum natarum. Quare Hilarius Papa, quaſi anceps hæreret animo, tandem Victorino (vel ut alii vocant Victorio) Aquitannico arbitrium hujus controverſiæ obtulit, ut rem accurate inquirat & dijudicet; qui ideo novum cyclum DXXXII. annorum confecit, in eoque antiquorum Latinorum placita, contra Alexandrinos, maximam partem tuetur, in aliquibus tamen recedit ab utrisque; ut hinc confuſio non ſublata ſed aucta ſit, plurimis novum hunc cyclum reprobantibus, æque ac iſtum quem paulo ante Proſper Aquitannicus excogitavit. Videri poteſt hanc in rem *Epiſtola Hilarii ad Victorinum*, hujusque *reſponſio* & *præfatio cycli Paſchalis*, quæ extant apud *Petavium* l. c. & *Beda* cap. LI. Ex quibus ſatis elucet, Pontificem Romanum, qui du-

dum

dum Epiſcopum Alexandrinum limis reſpexit oculis, quod annua illa ſignificatione temporis Paſchalis, reliquorumque Feſtorum inde pendentium, re ipſa cultum Dei publicum Romæ non minus quam per reliquum univerſum orbem Chriſtianum moderaretur, quod ſui potius officii eſſe cenſebat, hac occaſione voluiſſe uti, ut ſe ab illa directione Alexandrinorum liberaret.

Dici autem non poteſt quantum animi Chriſtianorum, multitudine cyclorum differrentium, fuerint turbati, ut contra Concilii Nicæni decreta, etiam in uno eodemque terræ tractu, Paſcha aliquoties diverſo prorſus tempore celebrarint, dum e. g. Mediolanenſes cyclum Alexandrinum, Romani vero Latinum veterem, ſequebantur, qualibet Eccleſia pro veritate ſui cycli certante. Variis autem modis hi cycli diſcrepabant. Vt enim potiora ſolum tangam, cum in omni ejusmodi cyclo ſedes æquinoctii, termini Paſchales, ſeu Lunæ XIV, & dominica Paſchalis, definiri debeant, in his omnibus a ſe mutuo recedebant. Cum enim Alexandrini æquinoctium ſupponerent cum XXI Martii connexum, ideoque nullam Lunam XIV pro Paſchali agnoſcerent quæ hunc diem præcederet; Latini ex adverſo Lunam XIV in XVIII, XIX, & XX Martii cadentem pro Paſchali habebant, & Paſcha Dominica proxima rite celebrari poſſe contendebant, hoc uno, ſi Victorinum audimus, caſu excepto, ſi aliquando ille dies XVIII Martii, in quo Luna XIV deprehenditur, feria fuerit ſexta, adeoque Paſcha tranſigendum die XX. Martii; tunc enim cum Alexandrinis illud transferebant in XXIV Aprilis, forte ne tunc hæc ſolennia peragerent ante diem æquinoctio vulgo adjudicatum. Hæc autem ſunt Victorini verba in fine prologi: (ceu quidem *Beda* ha-

bet *loc. cit.*) *Cum vero contigerit Lunam XXVII Sabbatho, vel maxime die Calendarum Januariarum provenire abſque bis ſexto, noverit Sanctitas veſtra quod Paſcha XIII Calend. Aprilis ſecundum Latinos haud unquam celebrandum, etiamſi Luna conveniat, penitus invenitur.* Atqui ſi primus Januarii Sabbathum eſt ſive feria ſeptima, itemque Luna XXVII, tunc XVIII Martii eſt feria ſexta & Luna XIV. Quoties igitur prædicti termini occurrebant, Latini ab Alexandrinis in Feſto Paſchali integro menſe recedebant. Specialiter, annus VIII & XIX cycli Paſchalis Alexandrinis eſt embolimæus, ſeu XIII Lunationum: is idem vero in Latinorum cyclo annus V & XVI exiſtit, atque non niſi communis eſt, ſive XII Lunationum. Latini igitur in Martio, Alexandrini in Aprili, ferias Paſchales peragebant. Pariter cum Alexandrini decernerent Lunam XV pro die Paſchali haberi poſſe, Latini vero, tum veteres tum etiam Victorinum ſecuti, nonniſi Lunam XVI admitterent, ne ſcilicet memoriam Paſſionis ante Lunam XIV, qua O. M. Salvator paſſus ſit, recolere cogantur; hinc quoties Luna XIV incidebat in diem Saturni, toties Alexandrinis Luna XV Paſchati ſacra erat, Latini vero illud ad Lunam XXII differebant, & ſic octiduo a ſe mutuo diſtabant. Sic extremi limites paſchales erant, Latinis veteribus, XX vel XXI Martii & (excepto forſan dicto caſu) XXIII Aprilis, Alexandrinis XXII Martii & XXV Aprilis, Victorino XXII Martii & XXIV Aprilis. Subinde ergo ſacrorum ordo turbabatur quoties talis accidebat caſus, in quo diverſa principia ſecuti a ſe invicem diſcedere cogebantur. Ceu hæc omnia & plura alia, ex comparatione horum cyclorum, & iis quæ in Prologis continentur, cuilibet manifeſta ſunt. Exempla

ſpeci-

ſpecialia videri poſſunt apud *Petavium de Doctrin. Tempor. lib. II. c. LXV.*

Tametſi vero diſſenſus in orbe Chriſtiano, quoad ſolennitates Paſchales, tandem eſſet ſublatus, dum prædominabatur novus cyclus Paſchalis, a Dionyſio Exiguo, Abbate Romano, ad mentem Alexandrinorum conſtructus, & in calculo ſacro, ad noſtra usque tempora, nulla quidem lege publica, communi tamen velut conſenſu, pro norma adhibitus: tamen ne tunc quidem finis erat errorum, quos computus cyclicus contra Concilii Nicæni intentionem peperit. Quanquam enim primis temporibus is cyclus in prædictione Pleniluniorum Paſchalium cœlo utcunque reſponderet, noſtra tamen ætate vitia ejus adeo enormia evaſere, ut ejus ductum ſecuti nunquam niſi caſu Paſcha rite celebrarint, ob duplex falſum, quo nititur, fundamentum. Supponebat enim primo Dionyſius cum Metone, Phaſes Lunæ poſt XIX annos quoslibet in priſtinum cadere diem horamque, cum tamen intra CCCIV annos Julianos integro die priores ſedes anticipent, adeoque hodie, elapſis MCLXXX annis ex quo cyclum ſuum Dionyſius confecit, Paſchales Termini integris diebus tribus cum duabus partibus tertiis antevertant ſedes in illius cyclo ipſis aſſignatas. Quoties igitur Plenilunium Paſchale revera quintam, ſextam aut ſeptimam feriam occupabat, toties Paſcha octiduo tardius quam debebat, peragebatur, quia erroneus cyclus in his caſibus Plenilunia Paſchalia in ſequentem conjicit ſeptimanam. Gratis porro ſupponebat, æquinoctium vernum cum XXI Martii, quem tempore concilii Nicæni occuparit, perpetuo connexum, ut Synodi decretis ſatisfacturis nullum Plenilunium, quod hunc terminum

præcedit, in Paſchate rite ordinando attendere liceat; cum tamen olim non magis quam hodie Æquinoctium intra unius diei limites coercere fuerit poſſibile; nec probari queat a Synodo hunc diem æquinoctio dicatum, utpote quæ, ceu ſupra audivimus, omnem computi curam in Epiſcopum Alexandrinum conjecit, & in hoc negotio magna moderatione eſt uſa, referente *Athanaſio loc. cit.* Sique Dionyſius non ſupponere ſed obſervare potuiſſet, aut voluiſſet, nulla equidem difficultate advertiſſet, quod nec ſua ætate æquinoctium in laudata die conſtitiſſet. Neque ſe ſolari poteſt exemplo Theophili & Cyrilli, qui eundem diem æquinoctio dedere. Neque enim hoc ex decreto Concilii fecere, ſed quod ad cyclos condendos inviti, ut ſupra dictum, adacti, non potuerint non certum diem quem tamen poſteris velut perpetuum haud obtruſerunt, æquinoctio tribuere. Succeſſu vero temporis vitium hoc adeo excrevit, propter quantitatem anni Iuliani juſto majorem, ut hodie frequentisſime ſit in nono Martii die, ſtylo Iuliano. Inde autem ingens denuo error in computum Eccleſiaſticum irrepſit. Quoties enim plenilunium intra nonum atque vigeſimum primum Martii cecidit, illud, etſi omnium conſenſu Paſchale eſſet, negligere, & Paſcha in impurorum ſive ſecundo menſe, adeoque quatuor immo quinque ſeptimanis ſerius quam decebat, non ſine opprobrio Eccleſiæ Chriſtianæ, contra propria principia, celebrare cogebamur. Erantque bini hi errores noſtra memoria adeo frequentes, ut qui hoc ſeculo cyclum Dionyſianum adhibent, intra illud plus quam LX vicibus circa Paſcha ſint peccaturi.

Equidem Gregorius XIII Pontifex magno animo,

ſed infelici ſucceſſu, huic malo medelam adhibere conabatur. Operoſiſſimus enim, quem ingenti ſumtu & labore in locum Dionyſiani ſubſtitui curavit, cyclus Epactarum, plura quam iſte, etſi minus frequentia, continet vitia. Vt enim ille non niſi tribus laborat erroribus; quod nempe ejus præſcriptum ſecuti ſæpe una, quatuor, aut quinque ſeptimanis ſerius quam debebant, Paſchales agant ferias; ita ex adverſo Hyperaſpiſtes Calendarii Gregoriani *Chriſtophorus Clavius, in ejus Apologia, & defenſione Poſſevini contra Mæſtlinum pag. 121*, veritatis vi convictus, ingenuam hanc de nævis Computi Gregoriani edidit confeſſionem: *Primo Æquinoctium, per æquationem in Calendario præſcriptam, non retinetur in die XXI Martii, ad quem revocatum eſt, ſed ab eo libere in utramque partem evagatur usque ad diem XIX & XXIV, quamquam ad XXI diem interim redeat. Deinde Novilunia per Epactas ſerius, quam oportet, monſtrantur, ac proinde contingere poteſt, etſi raro, ut Paſcha in quartam lunaris menſis hebdomadam rejiciatur. Tertio Paſcha nonnunquam ex primo menſe in ſecundum, vel in duodecimum, transfertur, licet raro etiam id fiat, nimirum quando Luna XIV Paſchalis diem XXI Martii antecedit, ſubſequitur autem diem, quo æquinoctium contingit; vel in eundem incidit, ſi forte æquinoctium verum ante diem XXI accidat: vel quando diem XXI Martii inſequitur, Luna vero XIV Paſchalis idem æquinoctium antevertit, dummodo ante diem XXI non reperiatur. Quarto Paſchæ dies agetur interdum, etſi rariſſime, in ipſa Luna XIV, ante Plenilunium, ſive Lunam XV.* En farraginem errorum! Erit, etſi raro, quando Pontificii cum Quartadecimanis & Judæis in Paſchate concurrent, quod antiquæ Eccleſiæ adeo exoſum erat, ut Victor I

ob id unum Aſiatas anathemate dignos cenſuerit; erit quando Paſcha in menſe duodecimo, adeoque in uno anno bis, in altero prorſus non, celebrabunt, quod Conſtantinus M. Judæis, in Epiſtola ſupra citata, velut indicium ſtuporis & abſurdum ingens exprobravit; erit quando ferias Paſchales inſtituent in menſe impurorum, ſive ſecundo; erit denique quando idem præſtituri ſunt in ultima quadratura.

Et in omnes hos errores incurrent equidem præter intentionem, non tamen inſcii, nec quod per naturam rei, aut induſtriam humanam, declinari nequeant; ſed unice ob vitium computi. Neque ipſe Clavius quicquam excuſationis loco afferre potuit, quam quod in nullo Calendario, per cyclos & regulas captu faciles & uniformes inſtituto, hæc talia evitari queant. Quod utut omnino verum ſit, quia omnis ejusmodi cyclus ſolum medium motum, & hunc quoque obiter ſaltem, (horarum enim & minutorum conſideratio hic exulat) ſequitur, & ideo neceſſario aliquos errores parit; non tamen putarim hinc inferri poſſe, quod Clavius infert, quandam ſcil. peccandi neceſſitatem ita nobis imponi, nec pro errore haberi debere, quod hac ratione eſt inevitabile, ſufficere quod non temere & deſtinato conſilio Paſcha decernatur tempore prohibito, plus non deſiderare Eccleſiam.

Neque enim tanta hodie eſt neceſſitas computi Cyclici; & quæ olim pro illo militabant rationes, nunc evanuere penitus. Nationes Europææ noſtra ætate certatim in culturam Matheſeos incumbunt, nec unquam deſunt, qui exemplum Johannis Regiomontani, ſcientiarum mathematicarum reſtauratoris, ſecuti, Ephemerides plurium annorum juxta præſtantisſimorum

rum

rum aſtronomorum præcepta in anteceſſum condunt, & in illis omnium Planetarum motum, Novilunia, Plenilunia, Æquinoctia vera, tanta ἀκριβείᾳ indicant, quanta pro tempore in vires humanas cadit. Sique metuendum, ne aliquando deſint, qui amore boni publici ſponte hunc laborem in ſe ſuſcipiant, aut ne levicula aliqua diſcrepantia, in tempore e. g. Pleniluniorum & Æquinoctiorum determinando, occurrat inter plures calculatores, diverſarum Tabularum Aſtronomicarum fidem ſecutos; utrique tamen periculo facile obviam iri poſſet, ſi uni alterive e viris doctis huic labori paribus, quos omnes Europæ regiones hodie per Dei gratiam alunt, auctoritate publica hæc provincia demandaretur, illisque certæ præſcriberentur Tabulæ, quæ, judicio plurium in arte obſervandi exercitatisſimorum, hactenus pro optimis habentur. Hi autem poſthæc longe commodius, juxta Æquinoctia & Plenilunia in Ephemeridibus jam accuratisſime expreſſa, Paſcha, & reliquorum Feſtorum ſacrorum ſeriem inibi ſignificabunt, quam hucusque poterant, quia novo & inani labore conſulere & ſequi cogebantur cyclos, qui tamen in hoc negotio a calculo aſtronomico & Ephemeridibus nunquam abeunt, aut abire poſſunt, niſi ubi errant. Uti vero utilisſimus hic laudatisſimorum aſtronomorum labor in ſufficienti copia, exiguo pretio, & tempore deſiderato, typographorum & bibliopolarum ſubſidio, haberi poteſt; ita horum candorem & auctoritatem integra agmina Calendariographorum unice ſequuntur, utpote qui ordinarie Ephemerides, in quantum ad ipſorum ſcopum faciunt, annuatim fideliter exſcribunt, & vix centeſimus eorum de cyclo, qualiscunque ſit, cogitat, utpote quem ab Ephemeridographo jam conſultum confidit. Tot horrea porro

Calendariorum, quæ anno quovis typis impreſſa in omnibus Europæ angulis vilisſimo pretio venalia proſtant, & omnium teruntur manibus, doctis atque indoctis, Clericis & Laicis, pro norma inſerviunt, quoties de Paſchate, Evangeliis Dominicalibus, aut reliquis Feſtis, oritur quæſtio, nec quisquam curat cyclos.

Cum vero, juxta ea quæ ſupra diximus, cyclicus computus olim hac unice de cauſa placuerit, ut, quia ob typographiæ carentiam mature in omnium notitiam devenire haud poterant, quæ Epiſcopus Alexandrinus de Paſchate decrevit, Parochi, calculi aſtronomici imperiti, ſimplici & compendioſa ratione, proprio marte, cyclorum ope, tempus Paſchale, una cum ordine ſacrorum publicorum inde pendentium, indagare, & ſic harmoniam, quoad cultum Dei publicum, in Eccleſia ſervare queant; hodie vero, ceu oſtenſum, promiſcue omnes hoc negligant, quia longe faciliori opera, ex nuda Calendariorum inſpectione, hæc omnia cognoſcunt, & ex mille Paſtoribus, de fide Calendariographorum ſecuris, ne unus quidem cyclos conſulat, aut ſibi conſulendos credat, aut etiam quomodo id fieri debeat intelligat, Laicos autem tanto minus ejus rei cura tangat, quod partes officii eorum non concernat: manifeſtum eſt, primarium quem cycli habere debebant uſum, ipſo facto obliteratum eſſe. Is unus fere, cui ſervire poſſunt, ſupereſt ſcopus, ſi quis ſcilicet curioſitate aut quacunque alia ratione ductus, ſcire velit, quando, poſt aut ante aliquot ſeculorum decurſum, Paſcha juxta hunc illumve cyclum celebratum ſit, aut celebrari debeat; quem finem iis qui jam proſtant cyclis nihilominus obtinere liceret, ſi vel maxime uſus eorum in re Eccleſiaſtica abrogaretur.

Ut adeo oleum & operam perdidiſſe bonam partem

tem cenſendi ſint, qui hodienum novis cyclis in uſum Eccleſiæ condendis, aut veteribus emendandis, inſudant: Qui enim illos ſerio evolvit ſolus fere eſt Ephemeridographus, qui tamen illis minime omnium opus habet, quia ex ipſis quas confecit Ephemeridibus genuinum tempus Paſchale accuratius longe perſpectum habet, quam ex ullo unquam cyclo addiſcere poteſt; & hoc eo potiſſimum fine præſtat, ut intelligat, num forte propter cycli publice recepti errorem, ipſi etiam invito impoſita ſit neceſſitas errandi, & aliud Paſchati asſignandi tempus, quam juxta ſiderum curſum, primæque Eccleſiæ mentem debebat. Reliqui tunc ad illos recurrunt, ſi Ephemerides non ſunt ad manus, aut quando de annis agitur, ad quos ſe calendaria vel ephemerides non extendunt, qui tamen uſus tanto labori vix ſatis reſpondere videtur. Conferatur *B. Weigelii Specul. Tempor. Civil. part. II. Cap. VI.*

Hæc perpendentes Imperii Romano-Germanici Status Evangelici, cum ſub finem ſeculi ſuperioris de Reformatione Calendarii inſtituerent conſultationes, non ſolum Dionyſianum, tot erroribus ſcatentem, ſed & Gregorianum cyclum, ipſorum ſectatorum confesſione pariter vitioſum, rejecerunt. Et quanquam plures offerrerentur alii, diverſis principiis nixi, ipſæ tamen laudes, quibus cyclos diſcrepantes onerabant ſingulorum auctores, inter alia effecere, ut, ſapientisſimo conſilio, omnium cyclorum matrem, filiabus ſuis absque dubio multis modis perfectiorem, h. e. calculum aſtronomicum, in computo eccleſiaſtico adhibendum edicerent. Quo pacto etiam illud conſequebantur, ut ipſorum computus a Gregoriano eſſentia differret, & tamen cum hoc in Feſtorum coordinatione prorſus

conſentiret, exceptis ſolum iis caſibus rarioribus, in quibus, juxta ſuperius dicta, in Concilii Nicæni præcepta impinget, qui tamen ne poſt hæc accidant, ipſimet Pontificii jam conſilia ineunt.

Equidem poſſet alicui videri parum referre, ſi quis uno alterove caſu in determinando tempore Paſchali aberret, cum apud Proteſtantes ſaltem tanta non ſit Concilii Nicæni auctoritas, ut ab ejus placitis, in negotio fidem & ſalutem non concernente, absque hæreſeos crimine recedere non liceat. Atque hinc etiam vix operæ pretium exiſtimari poſſet, ut calculum aſtronomicum difficiliorem, præ cyclico faciliori & ad plurium captum accommodato, adeo urgeamus, cum cycli rite confecti, ſi poſt plurium ſeculorum delapſum aliqua medela, velut in ſuperfluum, adhibeatur, non niſi raro in Synodi decreta impingant, & inſuper ſtatus Reipublicæ non patiatur ut in peragendo Paſchate horæ & minuta attendantur, adeoque fruſtraneum ſit Æquinoctii & Plenilunii tempus ſcrupuloſius inquirere. Quin Deus ipſe tantam ἀκρίβειαν a Judæis non eſt cenſendus exegiſſe, quando voluit, ut Luna XIV mactetur agnus Paſchalis. Ut enim taceam irregularem admodum Judæorum rationem Novilunia, aut primam Lunæ phaſin, obſervandi, vi cujus non raro in Luna XIV aut Plenilunio aberratum uno alterove die, quod quis forſan ipſorum ignorantiæ rei aſtronomicæ haud immerito adſcripſerit; ipſa menſium Lunarium conditio non permittit, ut decimus quartus eorum dies ſemper cum Plenilunio tam exacte coincidat, quia in vita civili neceſſario alii cavi, alii pleni ſunt, & ſic eorum initium nunc antevertit nunc ſequitur Novilunium, aut, ſi illud a prima phaſe repetere cum antiquis Judæis liceat, ſal-

tem non ſemper æqualiter a Novilunio diſtare poteſt, a quo tamen Plenilunium, ex motu medio æſtimatum, æqualiter abeſt. Forſan etiam conſultius eſſet ut Eccleſia Chriſtiana, libertate ſua uſa, Paſchati & reliquis illud ſtato ordine concomitantibus Feſtis, non minus quam Nativitatis, Epiphaniorum, Incarnationis & ſimilibus Feſtis aliis, fixam asſignet ſedem, & ſic perpetuis de Paſchate rite celebrando litigiis imponat finem.

Enim vero, etſi quis facile conceſſerit, Eccleſiam ſine peccato a genuino die Paſchali, ſive errore ſive conſilio nonnunquam recedere poſſe; nemo tamen temere negaverit, ingenti opprobrio eidem fore, ſi univerſa Eccleſia, contra propria decreta, magna animi contentione ſancita, quæque a ſuis membris non ſine anathematis comminatione ſervata vult, propter unius homuncionis, qui cyclum erroneum ipſius decretis adverſum, &, ſi vitium primo ſtatim patuiſſet, ab illa nunquam approbandum, conſuit, ignorantiam vel oſcitantiam, invita & tamen ſciens impingat, ubi illud nullo prorſus labore declinare licet. Levitatis certe notam & riſum eorum qui ipſi male cupiunt vix effugiet, cum non deceat præcipuam, maximam & ſapientisſimam orbis terrarum ſocietatem quicquam tam ſevere ſtatuere, quod exacte ſervare aut non velit, aut non poſſit. Toties exaggeratam difficultatem calculi aſtronomici, is unus experitur, qui Ephemeridibus elaborandis ſuam impendit operam; cui tamen prorſus eſt contemnenda, utpote qui non ſolius Lunæ ac Solis, ſed omnium Planetarum loca, non ad unum diem, ſed ad plurium annorum dies ſingulos, definire novit. Reliqui vero ex his multo commodius quam

ex ullo unquam cyclo addiſcunt tempus Paſchale, cum, ut ſupra dictum, ad hoc alia re opus non ſit, quam ut quis legere, & unitates, aut ad ſummum decades, numerare valeat. Quod ſi autem quem tantum inceſſit deſiderium etiam in futurum præſciendi legitimum diem Paſchalem, eum quoque non pigebit ſibi in tantum ſaltem familiarem reddere calculum aſtronomicum, quantum ad hunc ſcopum ſufficit. Neque vero tanta eſt illa difficultas ac vulgo fingitur, utpote quam artis peritus intra unius fere horæ ſpatium ſuperarit. Certum eſt, in Paſchate celebrando dies unice obſervari poſſe. At dies legitime præſcribi aliquando nequeunt, niſi etiam hora æquinoctii & plenilunii Paſchalis perſpecta ſit, præſertim ſi hoc cum illo in eundem diem, aut in confinia diei Saturni & Solis, incidit. Et ſi hoc non ſit, ſatius ſaltem eſt ſiderum curſum & quæ inde pendent, accurate quam confuſe noſſe, ſi quidem utrumque ſine magno labore ac ſumtu obtinere licet. Nec patet cur quis ignorantiæ aut pigritiæ patrocinium ſuſcipere, & pro illa in reipublicæ uſum introducenda argumenta congerere malit, imprimis cum hic non de unius hominis privati, ſed de præcipuæ partis generis humani gloria agatur. Integrum nihilominus cuilibet curioſitate ducto erit, tempus Paſchale, quoties libet, ope cycli determinare, modo talis cyclus non obtrudatur pro norma Reipublicæ & Eccleſiæ.

Negari equidem nequit Deum a Judæis aliud non deſideraſſe, quam ut die XIV menſis Niſan mactent agnum Paſchalem; a quo autem termino quomodove hunc menſem inchoare velint, ipſorum reliquiſſe arbitrio. Neque enim Deo placuit homines docere motum ſiderum, quem ideo regularem & conſtantem red-

reddidit, hominemque ratione & ſufficientibus inſtruxit mediis, ut propria induſtria ſapientiam Numinis, ex ejus operibus quam maxime elucentem, indaget, & tanto majorem hinc voluptatem capiat. Et fruſtra forſan rigorem calculi aſtronomici injunxiſſet genti, quæ, in dira illa tot annorum ſervitute, lateribus coquendis potius quam aſtronomiæ invigilavit, & ideo mandata divina exequi haud potuiſſet; præſertim cum ſcopo ſolennitatis paſchalis, qui erat memoria redemtionis ex ſervitute Ægyptiaca, hinc deceſſerit nihil, & ideo absque indignatione Numinis aliqualem errorem in menſis initio figendo valuerint committere. Hoc tamen non obſtante dubio caret, in gentis celeberrimæ ignominiam haud vulgarem cedere, quod non ſolum ſub primam Paſchatis inſtitutionem, ſed etiam poſt plurium ſeculorum decurſum, & usque ad deſolationem Reipublicæ ipſorum, rerum aſtronomicarum adeo rudes fuerint, ut, ſi quidem Maimonidi aliisque fides adhibenda, initium menſis ne in unum quidem diem certo præſcire potuerint, ſed, pro illo determinando, Synedrium magnum tempore Novilunii per integram expectarit diem, donec præmiis & convivio inducti teſtes adveniebant & ſignificabant, primam Lunæ phaſin ipſis viſam, poſt quorum ſollicitum examen demum pronunciarit, *initiatus eſto*, misſisque curſoribus, aut ignibus per montes eminentiores accenſis, id indicarit reliquis extra Hieroſolymas degentibus, & tamen in operoſa adeo moleſtaque inquiſitione primæ phaſis non raro, ob genuinorum teſtium defectum aut moram, integro die aberrarit.

Quanquam denique omnino in arbitrio Eccleſiæ

poſi-

poſitum ſit quid de Paſchate velit decernere, & ſine dubio innumeris colliſionibus & inanibus rixis anſa fuiſſet præciſa, ſi primum ſtatim, more in tot aliis feſtis recepto, fixum diem his ſacris adjudicaſſet. Quia tamen ſemel contrarium placuit, nec, ut totus orbis Chriſtianus nunc aliud decernat, ulla ſit ſpes, non jam in libertate Eccleſiæ particularis poſitum ſancita majorum, nullam iniquitatem continentia, ſine neceſſitate aliqua mutare. Imprimis in Germania noſtra, ubi Romanorum & Proteſtantium ſacris addicti frequenter eandem incolunt urbem, & in Comitiis reliquisque Imperii Collegiis conveniunt, prudentia politica, & periculum extremæ confuſionis inde ſine ulla cauſa excitandæ, obſtant, quo minus de his talibus cogitare licet.

His ita confectis, ſupereſt ut expendamus, num etiam optima & tutisſima via inveſtigandi æquinoctia, plenilunia, & conſequenter tempus Paſchale, id impetrare liceat, ut nunquam eodem cum Judæis die celebremus Paſcha, ex adverſo autem univerſa Eccleſia Chriſtiana, per totum terrarum orbem diſperſa, hæc ſacra uno eodemque peragat die, quod utrumque Concilium Nicænum, juxta ea quæ in Conſtantini M. epiſtolis continentur, primario intendiſſe videtur. Majores autem hic difficultates occurrunt, præſertim qua poſterius, quam quisquam primo intuitu crediderit. Quod prius attinet, non equidem commemorabo, ſi Judæi juxta inſtitutionem divinam ab ipſo Plenilunio, ſive veſpera Lunæ XIV, ſolennitates Paſchales auſpicantur, & inſequentes ſeptem dies continuos his ſacris impendunt, evitari non poſſe quin noſtrum Paſcha, cum Dominica Lunam XIV proxime excipiente connexum,

aliquos

aliquos ſaltem ex ultimis diebus attingat, in quamcunque demum feriam Luna XIV cadat. Hoc enim menti Concilii Nicæni non adverſum eſſe, perpetua Eccleſiæ Chriſtianæ praxis, ipſaque natura decreti, facile evincunt. Imo *Beda de Rat. Temp. cap. LIX.* contra Latinos diſputans, inter miſerias eorum refert, quod aliquando in nullum ex diebus a lege divina præſcriptis, ipſorum Paſcha cadat. *Qui dominicum Paſchæ diem*, ait, *a decima ſexta luna usque ad vigeſimam ſecundam celebrandum æſtimant, duplici miſeria laborant, quia & legitimum Paſchæ principium nunquam habent, & crebro evenit, ut nullum dierum, qui in lege præſcripti ſunt, in ſua Paſchali obſervatione conſequuntur.* Nec urgebo ſupra recenſitum irregularem nimis Judæorum modum obſervandi Neomenias, quo lapſus unius diei erat facilis, & ſic ipſorum Paſcha per errorem cum noſtro legitime celebrato coincidere poterat; is enim dudum obſolevit. Potius igitur diſpiciemus de illo, quo hodie utuntur, computo. Hic vero a Rabbi Hillele circa annum Chriſti CCCXLIV, ut volunt, introductus, equidem motum Lunæ medium tanta ſollicitudine ſequitur, ut præter diem, etiam hora & minutum, in quo Novilunium accidere debet, indicetur: hoc tamen non obſtante non poſſunt effugere, quo minus Luna XIV nonnunquam a Plenilunio vero diſtet uno alterove die, & ſic erroneum terminum Paſchalem ipſis ſuppeditet; accedentibus præſertim conſuetudinibus & traditionibus ſuperſtitioſis. Præterquam enim quod principium menſis nunquam cum momento Novilunii ſit connexum, ſed illud ſemper majori minorive intervallo præcedat aut ſequatur, juxta ea quæ ſupra monuimus, inſuper tritum eſt inter ipſos axioma,

E nun-

nunquam Tiſri in אדו *adu* incipere, h. e. cum hæ tres literæ 1. 4. 6. denotent, Neomeniam Tiſri nunquam in prima, quarta, aut ſexta feria celebrari poſſe. Quoties ergo, vi calculi Judaici, in has ferias Neomenia cadit, transfertur initium menſis in feriam proxime ſequentem. Pariter quoties Neomenia Tiſri juxta calculum ipſorum accidit poſt horam 18. a præcedentis diei veſpera computatam, h. e. poſt meridiem feriæ cujuscunque, aut (in anno quidem communi) poſt horam 9. helakim 204. (qualia una hora 1080. capit) feriæ 3. aut denique poſt horam 15. helak. 589. feriæ 2. anni poſt Emboliſmum proximi, itidem transfertur in feriam ſequentem, diciturque in primo caſu hoc fieri propter יח *Jah*, in ſecundo propter גטרד *Gatrad*, in tertio propter בטו תקפט *Batu thakpat*; illos enim numeros prædictæ literæ notant. Imo fieri poteſt, ut, duplici ejusmodi regula concurrente, auſpicium menſis integro biduo retardandum ſit. Si enim contingit e. g. Lunam fieri novam poſt meridiem feriæ 7. initium menſis propter יח in feriam 1, & hinc propter אדו in feriam 2. erit rejiciendum. Similiter ſi Novilunium eveniat in anno communi feria 3. poſt horam 9. helak. 204. tranſibit exordium menſis propter גטרד in feriam 4. & hinc propter אדו in feriam 5. Vid. *Maimonides loc. cit. cap. VII.*

Quibus hac ratione poſitis, haud ægre judicium ferri poteſt de ipſorum Paſchate. Etenim inter Neomeniam Tiſri, &, cujus ſedes ab illa pendet, Neomeniam Niſan anni illorum præcedentis, conſtanti lege intercedunt, juxta ipſorum computum, 177 dies, ſive 25 Septimanæ & 2 feriæ. Proinde in ſerie feriarum, ſive dierum ſeptimanarum, ita ſibi mutuo reſpondent.

Tiſri

{	Tiſri	2	3	5	7
	Niſan	7	1	3	5

h. e. Neomenia Tiſri in feria 2 exiſtente, Neomenia Niſan deprehendetur in 7. illa in feriam 3. incidente, hæc occupabit feriam 1. &c. Et quia Tiſri nunquam incipit in אדו, ſive 1. 4. & 6. feria, etiam principium Niſan nunquam connexum eſt cum בדו *badu* ſive feria 2. 4. & 6. quos hinc dies etiam in Tabula omiſimus. Atqui quam feriam tenet Neomenia Niſan, ſeu Luna 1. in eadem neceſſario etiam reperitur Luna XV, h. e. dies primus Azymorum, quem hodie, poſtquam apud Judæos exules agnus Paſchalis mactari deſiit, ipſorum Paſcha κατ' ἐξοχὴν vocant. Quoties igitur Neomenia Tiſri, ſecundum ipſorum calculum, ſive revera ſive falſo in feriam 3, & conſequenter Luna XV Niſan anni præcedentis in feriam 1. conjicitur, Plenilunium Paſchale autem reapſe in feria 7. aut 6 conſiſtit, toties noſtrum Paſcha cum ipſorum Paſchate hodierno prorſus coincidit, quod decretis Concilii Nicæni prima fronte prorſus videtur adverſum.

Enimvero non exiſtimandum eſt eam mentem fuiſſe Concilio Nicæno quod primus dies Paſchalis Chriſtianorum cum primo die azymorum Judæorum nunquam concurrere debeat. Ipſius enim decretum primario feriebat Quartadecimanos. Tales autem dicebantur non qui Luna XV. ſeu die primo Azymorum, ſed qui Paſcha celebrabant Luna XIV, qua Judæi veteres in Palæſtina inter duas veſperas, quarum prima, ex ipſorum interpretatione, a dimidia circiter pomeridiana, altera a tertia cum dimidia incipiebat, agnum mactabant & ſic Paſcha ex præſcripto divino peragebant. Vnde Alexandrini, penes quos erat exe-

cutio decreti Nicæni, primis ſtatim annis ſtatuerunt, & contra Latinos defenderunt, Luna XIV in diem Saturni cadente; omnino Lunam XV. adeoque diem primum azymorum, deberi Paſchati Chriſtianorum. Imo ſi, Plenilunio in feriam 7 incidente, Judæi per errorem Lunam XIV collocarent in feriam 1. nihil obſtaret quo minus hæc erronea Luna XIV Paſchati Criſtianorum ſacra eſſet. Neque enim error Judæorum efficere debet ut nos deſeramus veritatem & genuinum tempus Paſchale. Sicuti parum curamus ſi iſti, ob vitioſam Tecupham, ſeu cardinem veris, quam in XXVI Martii ſt. v. hodie collocant, aliasve ob cauſas apud Maimonidem loc. cit. videndas, & ab illis ſaltem qui Judæam hodienum incolunt obſervandas, frequenter ſecundo demum menſe, adeoque tribus quatuorve ſeptimanis tardius quam nos, Paſcha peragant, velut anno primo & quarto hujus ſeculi factum, & poſthæc ſæpius continget. Neque enim ipſorum computus, quem per nos licet bene maleve inſtituant, ut libet, ſed potius tempus Paſchale ipſis divinitus præſcriptum, apud nos normæ locum habet, ceu ſupra fuſe expoſitum.

Attamen, quod mirum, licet Judæi, tempus Paſchale determinaturi, in exceſſu & defectu peccare queant, nunquam tamen fieri poteſt ut noſtrum Paſcha coincidat cum ipſorum Luna XIV Menſis Niſan. Quod ſi enim Luna XV. ſeu primus dies paſchalis, apud ipſos nunquam cadit in feriam ſecundam, ceu ſupra audivimus, etiam Luna XIV nunquam connectetur cum feria I. ſive die dominica, qua ſola Chriſtianis ſolennia paſchalia inſtituere licet; ut adeo, ſi non tam plenilunium ab æquinoctio verno proximum, tan-

quam

quam terminus Judæis divinitus præſcriptus, quam Luna XIV prout ab ipſis computari ſolet, declinandum eſſet, omni hodie cura ſuperſedere posſimus, cum ne quidem a vitioſisſimo Chriſtianorum cyclo, multo minus a calculo aſtronomico metuendum ſit, ne unquam Paſcha noſtrum transferat in Judæorum Lunam XIV menſis Niſan. Cujus rei cauſam forſan non injuria conjeceris in ferale illud odium quo Chriſtianos perſequuntur. Cum enim non ignorent, feriam primam Chriſtianis ſacram eſſe in memoriam reſurrectionis Chriſti, quem illi in æternum ſepultum mallent, hunc illis execrabilem diem primario ſuo feſto dicatum nolunt. Ex quo fonte etiam deducendum videtur quod nunquam permittunt ut ipſorum Luna XIV paſchalis in feriam quintam & ſic primus azymorum in ſextam cadat, quod hi dies ob paſſionis memoriam Chriſtianis ſint ſacroſancti.

Sicut autem hac ratione, propter ſuperſtitiones Judæorum, fieri nequit, ut ipſorum Luna XIV Niſan & noſtra dies dominica ſive Paſcha, in uno eodemque loco unquam coincidant; ita ſi non unius, ſed diverſarum provinciarum longisſime diſſitarum incolas ſpectemus, res hæc reddetur difficilior. Cumque hac occaſione ad ultimum accedamus quod dicendum ſupereſt, quo ſc. pacto Chriſtiani quoque per totum terrarum orbem diſperſi, uno eodemque die ſacra paſchalia celebrare queant, illud hoc loco paulo plenius exponendum erit.

Huc autem redit totum negotium. Cum Sol diurno motu ab ortu in occaſum progreſſus intra 24 horas integrum abſolvat circulum, & ſic vigeſimam quartam ejus partem intra unam horam; dividatur totus coeli

ambitus, ductis ex utroque Polo Meridianis, in 24 partes æquales, ſimilique prorſus ratione globus terreſtris & concipiantur Meridiani terreſtres cœleſtibus perpendiculariter ſubjecti, ceu factum in ſchemate, in quo J. Japan, P. Pekinga, L. Luconia, H. Hieroſolymæ, O. Oliſipo, M. Mexico &c. eſt. Cum nunc Sol in circuitu, ab ortu in occaſum procedendo, unum meridianum poſt alterum transeat, meridies autem ſit, ubi Sol meridianum attingit; ſponte ſua hinc ſequitur, populos orientales citius meridiem & reliquas horas ab hoc termino numeratas, habituros, quam occidentales, ita quidem ut, ſi e. g. in Japania eſt meridies; Hieroſolymis demum quinta, Liſabonæ prima matutina ejusdem, in urbe Mexico autem ſexta pomeridiana præcedentis diei exiſtat. Cum vero a media nocte aut meridie, ortu item aut occaſu Solis, principium dierum petant omnes gentes, hoc principium quoque non erit idem apud diverſas gentes, a ſe mutuo in ortum & occaſum longius diſtantes.

Inde vero ſequentia fluunt inſignia conſectaria (1) Fieri non poſſe ut intra 24 horas totus orbis Chriſtianus Paſcha aut ullum aliud feſtum celebret, ſed biduum ſingulis dandum, ſi totam ſpectes terram. Fac enim diem dominicam cœpiſſe jam in Japonia a media nocte, idem Liſabonæ poſt undecim, in urbe Mexico poſt octodecim, & in locis Japoniæ verſus ortum vicinioribus, e. g. terra Jeſdo, poſt viginti tres horas demum fiet, ceu ex nuda inſpectione figuræ & numeratione meridianorum inter Japoniam & datum locum interceptorum, ad oculum patet. Si ergo ſingulæ gentes 24 horas a proprio termino numeratas diei dominicæ tribuunt, conficient illæ omnino integrum,

ab

ab uno eodemque termino, v. g. meridiano Japanico, computatum biduum.

(2) In uno eodemque terræ tractu duas quasque ferias e. g. diem Saturni & Solis coincidere poſſe, & ſic unius regionis, imo urbis, incolas per conſcientiam adſtrictos eſſe, ut eadem ſacra unus hoc, alter ſequente demum die, peragat, niſi alteruter pacis gratia de legitima dierum numeratione ſponte cedere malit. Ponamus enim, quod frequentisſime fieri ſolet, Luſitanum Caput Bonæ Spei verſus ortum prætervectum petere Pekingam, præcipuam Chinenſium regiam; Hiſpanum ex adverſo in oppoſitam plagam tendentem per Americam tranſire in Luconiam, e Philippinis Inſulis unam, ſub eodem Meridiano cum laudata urbe ſitam. Priores iſti Soli obviam facti ejus ortum quotidie accelerant, & ad locum deſtinatum delati, decem horis antevertunt initium diei Luſitanicum; hi ſolem quaſi fugientes, ejusdem ortum dietim magis magisque retardant, ac denique ad inſulas Philippinas appulſi, quatuordecim horis ſerius quam incolæ Hiſpaniæ diem auſpicantur. Supponamus itaque in Hiſpania aut Luſitania cœpiſſe diem dominicam, neceſſum eſt illam apud Pekingenſes jam ante 10 horas inchoatam, & apud Philippinos poſt 14 horas demum inchoatum iri. Ejusdem ergo diei principium apud Luſitanos Pekingenſes, & Hiſpanos Philippinos diſtabit præciſe 24 horis. Quare quæ illis eſt dies dominica, his erit dies Saturni, utut Sol eodem momento oriatur utrisque; atque hinc, ſi Paſcha fuerit celebrandum, illi neceſſario iſtud uno die citius præſtabunt quam hi. Cumque ingens numerus Hiſpanorum ſit in inſulis Philippinis, qui omnes per occaſum eo ſunt

dela-

dalati, nec minor, imo multo major numerus Luſitanorum & Belgarum in China & vicinis Aſiæ inſulis, verſus ortum eo profectorum; hiſtoria teſtatur hoc apud illos perpetuo obtinere, ut per totum annum in numeratione dierum & feriarum unitate differant. Nec dubium, idem fieri debere, inter ejusdem urbis Indiæ orientalis incolas, ſi per oppoſitas vias ad illam pervenere. Imo ſi duo ex eodem portu, v. g. Gadium, navigio digreſſi contraria via, unus ſcilicet verſus occaſum alter verſus ortum, totum terrarum orbem circumiverint, domum reverſi, ille diem Saturni vocabit, qui huic dies Lunæ, & domi manentibus dies Solis audit, ex iisdem prorſus fundamentis, prout ſchema conſulenti, & numeros illi adſcriptos, qui horas, quas in itinere quis lucraturus aut deperditurus eſt, denotant, obvium erit.

(3) Si Chinenſes, hodie magno numero religionem Chriſtianam amplexi, aliique ex Europa in extremas Aſiæ regiones itinere orientali delati, Paſcha ex præſcripto Concilii Nicæni celebrant dominica proxima poſt plenilunium paſchale, evitari aliquando non poſſe, quo minus id fiat, juxta Europæorum computandi rationem, in ipſo Plenilunii die & Luna XIV Judæorum Europæorum. Si enim Plenilunium accidat die Sabbathi, e. g. hora ii matutina juxta meridianum Pekinenſem, idem continget in Luſitania eodem die hora I matutina, quia 10 meridianis horariis diſtant, ceu ex ſchemate patet. Jure proinde hic dies Judæis erit Luna XIV menſis Niſan. Quod ſi nunc Sinenſes Paſchalem diem auſpicantur inſequente hora duodecima nocturna, fit hoc, juxta meridianum Luſitanum, hora ſecunda pomeridiana Sabbathi,

bathi, h. e. eo fere momento, quo Judæi Luſitaniam incolentes, ſi alias liceret, agnum Paſchalem eſſent mactaturi; Sic ergo ipſorum Paſcha cum Judæorum Luna XIV ipſoque Plenilunii die ſaltem usque ad veſperam concurret. Sique cogitemus Judæorum computum alligatum eſſe ad Meridianum Hieroſolymitanum, eosque Lunam XIV, & conſequenter etiam Paſcha, in ſequentem rejicere diem, quoties illa accidit poſt meridiem, eveniet hoc Chinenſibus, quoties ipſis Paſchale Plenilunium conſpicitur inter horam ſextam pomeridianam feriæ ſextæ atque diem dominicam.

(4) Declinari hactenus non poſſe, quin Chriſtiani per totum terrarum orbem diſperſi in ſolennitate Paſchali aliquando integro octiduo a ſe mutuo recedant, aut ſaltem pars eorum in ipſo Plenilunii die hæc ſacra peragat. Eveniat enim Plenilunium die Sabbathi, e. g. hora quarta pomeridiana, juxta Meridianum Luſitanum; videbitur idem in China circa horam ſecundam matutinam diei dominicæ. Cum nunc Europæi ſequente mox die Paſcha celebrare teneantur, aut Chinenſes & Indi horum calculum ſecuti idem præſtabunt, ſive, ut rectius loquamur, ſolennia Paſchalia incipient a media nocte Plenilunium præcedente, & diem dominicam inchoante; & ſic hoc facient, contra decretum Nicænum, cum Quartadecimanis ipſo Plenilunii die; aut feſtum transferent in dominicam ſequentem, & ſic ab Europæis octiduo recedent, quod itidem Concilio Nicæno, jubenti ut omnes eodem die ſolennia Paſchalia inſtituant, eſt adverſum.

Tot tantæque difficultates, quas peperit rotun-

ditas

ditas terræ, nos admonent, omnino decretum Nicænum de Paſchate, a tota Eccleſia Chriſtiana uno eodemque die, & quidem a Judæorum ſacris diverſo, celebrando, mitius interpretandum eſſe; ne cogamur admittere auguſtiſſimum conſeſſum, impetui Romanorum cedentem, re non ſatis perſpecta, nec cognita vel ſaltem conſiderata rotunditate terræ, aut quid futurum ſit, ſi Eccleſia Chriſtiana, quæ tunc adhuc anguſtioribus continebatur limitibus, ſucceſſu temporis per totum diffunderetur terrarum orbem, ſtatuiſſe ἄτοπα h. e. talia quæ ſeipſa tollunt, nec ſimul conſiſtere poſſunt. Quænam autem ſit illa mollior interpretatio, qua admiſſa tot ſcopuli prægrandes declinari queant, nunc porro videndum.

Quod igitur primum conſectarium ſupra expoſitum attinet, cum ſcopus Concilii primarius fuerit tollere ſchiſma in Eccleſia ex eo natum, quod in feria Paſchali alii ſequerenter Judæorum morem, & ſic quemlibet ſeptimanæ diem in quem Luna XIV Niſan cadit, huic feſto aptam crederent; alii vero Paſcha diei Solis perpetuo vellent alligatum: ſtatuendum omnino, Patres hoc unum voluiſſe, ut poſt hæc Chriſtiani non promiſcue in omnibus ſeptimanæ diebus, ſed unice in dominica, quæ immediate ſequitur Plenilunium ab Æquinoctio verno proximum, celebrent Paſcha. Quemadmodum vero nec poſtularunt, nec per naturam rei poſtulare potuerunt, ut illa dominica eodem momento in toto mundo incipiat, ſed merito ſingulis gentibus integrum eſſe voluerunt, a quo principio dies ſuos derivare velint; ita nec menti eorum adverſum cen-

ſendum, ſi dominica illa non eodem momento in toto orbe deſinat. Sufficit dominicam revera eſſe diem, quæ ubivis locorum his ſacris impenditur, etſi per naturam rei evitari nequeat, quo minus ejus principium apud has gentes, cum ejusdem fine apud alias gentes viciniſſimas, coincidat.

Quoad alterum, certum & exploratum videtur, primam Adami hominumque ſedem fuiſſe in Aſiæ parte citeriore, quæcunque illa tandem ſit, indeque eos migraſſe in orientem, ut extremas Aſiæ oras illic habitatoribus replerent; ſicut hodienum Europæi quoque frequentius & ordinarie ſolent, niſi ſcopus aut neceſſitas aliqua contrarium exigat. Si qui ergo contra naturalem velut ordinem verſus occaſum progreſſi, & immenſa terrarum oceanique ſpatia emenſi, in illas regiones penetrant, ceu Hiſpani, inſulas Philippinas adeuntes, ſolent: æquum eſt, ut pauci hi pluribus cedant, & illorum conſuetudinem in ſerie dierum numeranda ſequantur; uti qui contrario itinere totum peragrarunt terraqueum globum, reduces facti, ipſo jure tenentur morem popularium qui patria non exceſſere obſervare, tametſi qui popularibus habetur dies dominica, uni ſit dies ſaturni, alteri dies Lunæ, & neutri objici queat, quod in ordine dierum numerando errorem commiſerit. De Americanis equidem itidem admodum probabile eſt, magnum eorum numerum ab Aſiatis per Japaniam & terram Jesdo transgreſſis, immediate traxiſſe originem. Quia tamen ſeptimanarum apud illos diſtinctio nulla, æquum videtur, ut hujus novi orbis habitatores, obtemperent in hoc negotio ſtatutis Europæorum, quorum tanta multitudo

 a duo-

a duobus retro ſeculis per oceanum Atlanticum in regiones has profecta, priſtinas gentes ſubjugavit.

Tertiæ difficultati equidem facile conſuleretur, ſi ab univerſa Eccleſia Chriſtiana decerneretur, quoties Plenilunium juxta Meridianum Hieroſolymitanum, ad quem calculus Judæorum eſt alligatus, incidit in diem Sabbathi, aut diem Jovis quidem, attamen ejusdem horas pomeridianas, Paſcha a dominica proxima in ſequentem eſſe transferendum, quemadmodum olim jam Eccleſia Romana negavit, Paſcha unquam Luna XV peragi poſſe, ne alias memoria paſſionis ante Lunam XIV, qua tamen optimus maximus Salvator cenſetur mortuus, repetenda ſit, ſed, quoties Luna XIV in feria ſeptima conſiſtit, illud in Luna XXII recolendum eſſe, ceu ſupra expoſuimus. Enimvero cum ibidem quoque annotatum, Eccleſiam Alexandrinam hoc ægre tuliſſe, quod ſolennitas paſchalis aliquando inſtituatur in Luna XXII poſt ultimam Quadraturam, & tandem totius orbis applauſum retuliſſe; hoc pacto autem illud aliquando fieri deberet Luna XXIII, difficulter forſan hæc ſententia hodie aſſenſum eſſet meritura. Sed nec adeo neceſſarium videtur ut eo delabamur; ſatis enim eſt quod in uno eodemque loco Luna XIV Niſan rite computata & Paſcha Chriſtianorum non coincidant, neque enim ulterius extendenda veteribus adeo abominata communio cum Judæis; ſatis quod ubivis Paſchati Chriſtianorum ſacra ſit dominica, quæ ſequitur plenilunium ab æquinoctio verno proximum. Sicut autem in Concilii Nicæni poteſtate non erat poſitum, efficere, ut quæ unis eſt dies dominica, a-

liis non ſit dies Sabbathi: ita nec exiſtimandum illud obſtare voluiſſe, quo minus gens quælibet ſecundum proprium dies computandi modum ſua ſacra adornet, aut prohibere, quo minus Chriſtiani extremas Aſiæ orientalis oras incolentes, cum Judæis adeo disſitis, ut ne minimam quidem eorum notitiam habeant, in una alterave hora circa Paſcha concurrant.

Quod ultimo urgebatur, maximi præ cæteris eſt momenti. Neque enim negari poteſt, ſerio voluiſſe Patres Nicææ congregatos, ne quis Chriſtianorum, ubicunque degat, ipſo die Plenilunii Judæorum ſacris dicato, Paſcha celebret. Nec minus certum ipſorum decreto prorſus adverſum eſſe, ſi aliqui Luna XIV. reliqui vero Luna XXI recolant memoriam reſurrectionis Salvatoris noſtri; ut enim uno eodemque die hoc fiat, mandarunt. Et tamen, juxta hactenus receptum computum Eccleſiaſticum, alterutrum eſt inevitabile. Equidem hunc quoque nodum Gordium ſolvere liceret, ſi, antiquam Eccleſiam Latinam imitati, nunquam Luna XV, ſed demum Luna XVI, perageremus Paſcha, adeoque, quoties nobis extremas occidentis oras inhabitantibus Plenilunium caderet in Sabbathum, univerſa Eccleſia Chriſtiana Paſcha ad Lunam XXII transferret. Sic enim fieri non poſſet, ut Eccleſiæ orientalis Paſcha unquam incideret in diem Plenilunii, nec tamen opus haberet, ut ab occidentali ad octiduum recederet. Quod ſi tamen mos iſte, ratione plauſibili non deſtitutus, non placeret, optima evadendi via eſſet quam monſtravit *B. Weigelius in Spec. Temp. Civ. Cap. IX.* Scilicet qui calculo aſtronomico indagaturi ſunt in quam diem, horam ac minutum cadat Plenilunium paſchale, neceſſario præſupponunt

 ali-

aliquem Meridianum ad quem Tabulæ aſtronomicæ ſint alligatæ; e. g. Vraniburgicum, Pariſinum, Romanum &c. neque enim hoc ubivis gentium eodem fieri poſſe momento, tum alias, tum etiam ex ſupra dictis, ſatis conſtat. Conſultiſſimum ergo pro noſtro ſcopo videretur talem eligere Meridianum, qui tranſiret per mare pacificum, medio fere loco inter Aſiam & Americam, qui quidem, quot gradibus a Japania, & meridiano ad quem hactenus Tabulæ aſtronomicæ ſunt reſtrictæ, v. g. Vraniburgico, diſtet, pro arbitrio ſtatui poſſet, ne, ſi ejus ſedes eſt incerta, totus calculus fiat dubius.

Si enim momenta Æquinoctii & Plenilunii paſchalis in uſum Eccleſiaſticum annuatim ſecundum hunc meridianum indicarentur, aut ſaltem iis qui præſunt computo Eccleſiaſtico injungeretur, ut hunc ſequerentur; tunc ſi Plenilunium illic accideret in fine Sabbathi, paucis ante diem dominicam minutis, (de quo, & quantum ab hoc termino diſtare debeat, auctoritate publica pro arbitrio definiri poſſet) tuto hæc ipſa dies dominica dicaretur Paſchati, nec ullum eſſet periculum, ne forte alibi Plenilunium deprehendatur in die Solis. In regionibus enim, quæ hunc meridianum verſus occaſum excipiunt, Plenilunium iſtud multo citius evenit, ceu clariſſime pateſcit ex ſchemate, in quo numeri meridianis adſcripti, indicant, ſi in Japania fuerit hora 12. ſive nocturna ſive diurna, quota eodem momento ſit alibi, in regionibus verſus occaſum diſtantibus. Vnde facile judicium ferri poteſt, ſi aſſumatur meridianus inter Japaniam & Americam medius, eidemque vel eadem hæc, vel alia quævis hora adſcribatur, quota eodem momento in regionibus oc-

ci-

cidentalioribus ſit futura. Verſus ortum horas a tali termino numerare non licet, niſi illas de ſequente die veſis intellectas, quia Chriſtiani Americani ab Europæis originem ducentes, horum etiam conſuetudinem in numeratione dierum ſeptimanæ ſequuntur. Ex adverſo autem, ſi, reſpectu prædicti Meridiani primi, Plenilunium caderet in diem dominicam, omnibus Chriſtianis per totum orbem diſperſis in ſequentem ſeptimanam differendum eſſet, etiamſi fieri poſſit, ut laudatum Plenilunium longius in occaſum remotis obſervetur in Sabbatho. Quemadmodum enim hodie, ſi nobis Europæis Luna plena in die dominica conſpicitur, absque dubio apud nos Luna XXI Paſchati adjudicatur, idemque fit apud Americanos, etiamſi idem Plenilunium illis contingat in Sabbatho; imo uti ſi Romæ Luna XIV in principium diei dominicæ cadit, non dubitant Pontificii, modo alias ipſorum cyclus non repugnet, Paſcha differre in octiduum, etiamſi in aliis Europæ ipſius partibus, e. g. Liſabonæ, idem accidat circa decimam nocturnam Sabbathi; quin &, uti nobis etiam in conſilium vocantibus calculum aſtronomicum in tali caſu inevitabilis incumbit neceſſitas ſequendi certum meridianum autoritate publica conſtituendum, quem omnes in hoc negotio reſpicere tenerentur, ſi vel maxime reſpectu aliorum locorum hominumque eandem nobiſcum fidem profitentium aliud videatur decernendum: ita ſatius erit, ſi Chinenſibus aliisque Chriſtianis orientalibus Plenilunium in dominica die notatur, eorum ſequi computum, quam permittere, ut illi in Plenilunio contra legem Paſcha celebrent, aut integra ſeptimana a nobis recedant.

Cæterum cum tot tantæque difficultates ex eo

16-043
J 705
H 199 d

promanarint, quod priſcæ Eccleſiæ placuerit Feſtum paſchale reddere mobile, illudque equidem alligare termino Judæis divinitus præſcripto, ea tamen lege, ut cum horum paſchate nunquam coincidat; non immerito quis forſan cum B. Luthero in Tom. VII Jenenſi optarit ut Principes Europæi illud unanimi conſenſu connectant cum certo die, quo probabilisſime Chriſtus e mortuis reſurrexit, quemadmodum id cum Feſto Nativitatis, Circumciſionis aliisque factum, ut tandem finis imponatur æternis disſidiis de Paſchate rite celebrando, quibus hactenus Eccleſia Chriſtiana eſt turbata. Cum vero hoc optare quidem, ſperare autem non liceat, nec, eodem laudatisſimo viro judice, prudentiæ leges permittant, ut hoc ab Eccleſia particulari ſuſcipiatur, propter ingentes etiam in Rempublicam hinc redundantes turbas, omnium minime denique a Statibus Proteſtantibus Imperii Germanici hoc tentare liceat, nec plus ſpei ſuperſit, ut ab univerſa Eccleſia Chriſtiana totum hoc negotium committatur viris calculi aſtronomici peritis, qui in caſibus dubiis, collatis conſiliis, judicent quid pro re nata factu opus: maxima profecto laus redundaret in eminentisſimos Proteſtantium Status Germaniæ, ſi ſapientisſimum conſilium de conſtituendo ejusmodi Collegio mathematico, eo ipſo tempore quo emendatio Calendarii Ratisbonæ decreta, ſerio agitatum, ſed ingruente mox ferali hoc bello interruptum, DEO Germaniæ halcyonia clementisſime concedente, tandem executioni manderetur. Ita enim non ſolum omnibus dubiis quæ in quibusdam caſibus de Paſchate rite celebrando occurrere poſſent, facillime ſatisfieret, ſed etiam incrementa artium nimium quantum promoverentur.

TANTUM.